

Patrik Züskind: “Parfümer” və Jan-Batist Qrenuy

Sevinc Qəmbərova ¹

XÜLASƏ

Müasir alman ədəbiyyatının tanınmış nümayəndəsi Patrik Züskindin “Parfümer” romanı dünya miqyasında ən çox oxunan və bir çox dillərə tərcümə edilən orijinal əsərlərdən biridir. Roman postmodernizm ədəbi cərəyanının məhsulu kimi qiymətləndirilir. Məqalədə romanın müəllifi haqqında, romanda baş verən hadisələr və baş qəhrəman Jan-Batist Qrenuy barədə məlumat verilmişdir. Tədqiqat zamanı təsviri, müşahidə və müqayisə metodlarına müraciət olunmuşdur. Belə ki, romanda baş verən hadisələr təsvir edilmiş, digər əsərlər və qəhrəmanlarla müqayisələr aparılmış, əlaqədar mövzu ilə bağlı aparılan müşahidələr, ümumiləşdirmələr, təzadlar təqdim edilmişdir. Məqalədə Patrik Züskindin həyatında baş verən hadisələrin onun əsərlərinə təsiri araşdırılmış, postmodernizm cərəyanını izah edən fikirlərə yer verilmişdir. Yeri gəldikcə əsərin süjet xətti və qəhrəmanı Azərbaycan və dünya ədəbiyyatındakı digər əsərlərlə müqayisə olunmuşdur. Qeyri-sağlam təxəyyüldən doğan ideya uğrunda insanları qətlə yetirən Qrenuy və Raskolnikov obrazları (Fyodor Dostoyevski) bir-birinə bənzədilmiş, üfunətli məkanda tükürpədicə doğuş zamanı anasının qətlinə səbəb olan insan cildli əcaib bir varlığın gəlişindən verilən xəbər Mirzə Cəlilin Xudayar bəy obrazını (“Eşşəyin itməkliyi”) təsvir edərkən verdiyi ismarıqlar müqayisə olunmuşdur.

AÇAR SÖZLƏR

Patrik Züskind, roman, Qrenuy, ətir, postmodernizm

MƏQALƏ TARİXÇƏSİ

Göndərilib: 24.04.2025

Qəbul edilib: 11.08.2025

¹ Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, Xəzər Universiteti, Azərbaycan.
<https://orcid.org/0000-0002-2673-5051> | sevinc.qemberova@mail.ru

Patrick Süskind: “Perfume” and Jean-Baptiste Grenouille

Sevinj Gambarova¹

ABSTRACT

Patrick Süskind’s novel “Perfume”, by a renowned representative of modern German literature, is one of the most widely read original works in the world and has been translated into many languages. The novel “Perfume” is regarded as a product of the postmodern literary movement. In the article, the events in Patrick Süskind’s novel “Perfume” and its main character, Jean-Baptiste Grenouille, are discussed. In doing so, descriptive, observational, and comparative methods are employed. That is, the events in the novel are described, comparisons are made with other works and characters, and observations, generalizations, and contrasts related to the topic are presented. The article also focuses on the events in Patrick Süskind’s life and their impact on his works, including ideas that explain the postmodern movement. Moreover, the plot and the protagonist of the work are compared with those of other works from Azerbaijani and world literature; in the context of murdering people in pursuit of an idea born from a deranged imagination, Grenouille is compared to Raskolnikov (Fyodor Dostoyevsky), and the depiction of the emergence of a bizarre, human-skinned creature heralded by a nauseating birth in a sordid setting and attributed to its mother’s murder is likened to the messages conveyed by Mirza Jalil while describing the character of Khudayar Bey in “The Loss of the Donkey”.

KEYWORDS

Patrick Süskind, novel, Grenouille, perfume, postmodernism

ARTICLE HISTORY

Received: 24.04.2025

Accepted: 11.08.2025

¹ Doctor of Philosophy in Philology, Khazar University. Azerbaijan.
<https://orcid.org/0000-0002-2673-5051> | sevinc.qemberova@mail.ru

Giriş

Ədəbi tənqid ədəbiyyatşünaslığın bir qolu olmaqla yanaşı, həm də müstəqil və sərbəst bir sahə kimi inkişaf etmişdir. Bu sahə aktuallığı, cariliyi, çevikliyi və fəallığı ilə seçilir. Tənqidçi ədəbi əsərə və ya bütövlükdə ədəbi prosesə, o cümlədən klassik ədəbiyyata dövrün və müasirliyin nəzəri-estetik tələbləri səviyyəsindən yanaşır; əsərin ideya-məzmun qatlarını açır, onun ədəbi prosesdəki yerini və mövqeyini müəyyənləşdirir, oxucunun əsərin bədii mahiyyətini dərk etməsinə kömək edir.

İstedadlı tənqidçi ədəbi prosesdə özünəməxsus üslubu, yazı manerası, geniş dünyagörüşü, dərin analitik düşüncəsi və incə estetik duyumu ilə fərqlənən ədəbi-elmi simadır. Cəmiyyətə real baxışı, nəzəri hazırlığı, ədəbi-tarixi hadisələri dərinlən bilməsi, müasirlik və bədilik anlayışlarını kompleks şəkildə mənimsəməsi, ədəbi prosesə yaradıcı yanaşma tərzii, xüsusi duyum qabiliyyəti tənqidçinin formalaşmasında və ədəbi nüfuz qazanmasında əhəmiyyətli rol oynayır (Hacıyev, 2010, s. 13).

Metodlar

Məqələnin yazılmasında bir sıra elmi-tədqiqat metodlarından istifadə olunmuşdur. Müşahidə metodu əsasında gerçəkliklərə, cəmiyyətdə mövcud olan təzadlara və baş verən real hadisələrə müraciət edilmiş, mövzuya uyğun olaraq əsərlə bağlı nəticələr çıxarılmışdır. Romanın müəyyən epizodları eyni zamanda təsviri metod əsasında şərh edilmişdir. Bu metoddan qəhrəmanın həyat hekayəsinin başlandığı və tamamlandığı məkanın, o cümlədən ilk və son qurbanlarının müqayisəli şəkildə təqdimində istifadə olunmuşdur. Əsərin baş qəhrəmanı həm Azərbaycan, həm də dünya ədəbiyyatına aid digər obrazlarla müqayisə edilmiş, onları birləşdirən ortaq cəhətlər isə ümumiləşdirmə metodu ilə təhlil olunmuşdur.

Nəticələr

“Parfümer” romanı dünya ədəbiyyatının ən dəyərli nümunələrindən biridir. Romanda arzuolunmaz, sevgisiz böyüyən və özünəməxsus qoxusu olmayan bir insanın hansı psixoloji və mənəvi sarsıntılardan keçdiyini, hansı mənfi əməllərə qadir olduğu bədii şəkildə təsvir olunur. Əsərdə reallığın sərhədlərini aşan, xaoslu və qeyri-adi hadisələr baş verdiyindən, romanı postmodernizm cərəyanının nümunəsi kimi qiymətləndirmək mümkündür.

Bədii əsərlərin bu cür təhlili oxucularda mütaliəyə marağı artırır, eyni zamanda onların əsəri daha dərinlən mənimsəməsinə şərait yaradır.

Müzakirə

Təhlil obyektii olaraq dünyaca məşhur olan “Parfümer” romanını seçməyimiz təsadüfi deyildir. “Epik növün həcmcə ən böyük, məşhur, geniş yayılmış, bədii siqlətinə və ictimai

çəkisinə görə seçilən, yüksəkdə dayanan janrlardan biri romandır. Burada epik vüsətlə, həyatın, ictimai varlığın bütün sahələrinin bədii inikası ilə yanaşı, sənətin müxtəlif, çoxçalarlı ifadə və təsvir vasitələrindən də (yumor, satira, lirika, romantika, peyzaj, ironiya, kinayə, simvol və s.) gen-bol istifadə olunur" (Əlimirzəyev, 2011, s. 322–323).

Məlumdur ki, bütün dünya ədəbiyyatında ədəbi məktəblər, müxtəlif metod və üsullarla yanaşı, bir çox cərəyanlar da mövcuddur. "Metod yazıcının həyati faktlara, təsvir etdiyi bədii materiala və problemlərə yanaşma üsuludur. Yazıçı, məhz bu yanaşma üsuluna əsaslanaraq qələmə aldığı mövzunu, hadisələri mənalandırır, onlara ictimai-bədii məzmun verir, obrazları fərdiləşdirir, ümumiləşdirir, konkret bir ideyanın, amalın daşıyıcıları, təmsilçiləri kimi təsvir edir" (Əlimirzəyev, 2011, s. 367).

Ədəbi cərəyan öz daxili məzmununa və nəzəri funksiyasına görə həm metod və üslub, həm də ədəbi məktəblə yaxından səsleşən bir anlayışdır. Ədəbi cərəyan estetik kateqoriyadır. Çünki cəmiyyətdə həyatın, real həqiqətin və gözəlliyin dərki həmişə eyni səviyyədə olmur, zamana görə dəyişir, yeni məna və məzmun çalarları kəsb edir. Cərəyanlar da dövrün təfəkkür tərzinə, ədəbi-ictimai tələblərinə uyğun olaraq yaranır və tələblər əsasında dəyişir, yeniləri ilə əvəz olunur (Əlimirzəyev, 2011, s. 372).

Patrik Züskindin "Parfümer" romanı postmodernizm cərəyanına aid edilir. Ədəbiyyatda bu anlayış hələ tam olaraq açılmamış, öz dəqiq və aydın izahını tapmamışdır. Bu anlayışa bir qədər aydınlıq gətirməyə çalışaq.

Postmodernizm, ilk növbədə, müasirliyə, müasir elmin monopoliyasına reaksiyadır. Bunu bir qədər genişləndirək. Necə ki, müasir düşüncə və ümumən müasirlik ilkin olaraq orta əsrlərdə dini rəngli düşüncə ənənəsinin hegemon determinizminə reaksiya kimi meydana çıxdısa, postmodernlik də XX əsrdə müasir elmi fikrin hegemon determinizminə və mütləqiyyət monopoliyasına reaksiya olaraq meydana çıxdı. Bu, başqa üsullara, həqiqətlərə və düşüncə tərzlərinə can verməyə imkan verməyən müasir elmin ifratlarına qarşı reaksiyadır (Ertürk, 2004).

Postmodernizm terminindən ilk dəfə Arnold Toynbi tərəfindən 1939-cu ildə nəşr olunan "Tarixin öyrənilməsi" əsərində istifadə edilmişdir. Toynbinin fikrincə, modern dönmə XV əsrdən XIX əsrə qədər davam etmiş və I Dünya müharibəsi ilə başa çatmışdır. Növbəti dövr postmodern dövr kimi müəyyən edilir. Postmodern dövrün ən xarakterik xüsusiyyəti böyük müharibələr, inqilablar və xaosdur. Bu xaos həm də mədəni çöküşü ifadə edir. Postmodernistlərin fikrincə, müasir cəmiyyətlər rəşionallığı müqəddəsləşdirmiş və ağıln çevikliyinə itirməsinə səbəb olmuşdur. Parçalanma, qeyri-müəyyənlik, bütün universal və ya vahid diskurslara dərin inamsızlıq postmodernist düşüncənin əsas xüsusiyyətləridir (Demirel, 2014).

Postmodernizm bəzi mütəfəkkirlərə görə, post-sənaye dövrünə doğru inkişaf edən hərəkət olub, özü ilə qeyri-müəyyənlik gətirən bir vəziyyət nümayiş etdirir. İstər modernizmin bir hissəsi, istər davamlılıq, istərsə də modernizmdən radikal bir qopma...

postmodernizm totalitar sistemlər əvəzinə plüralist və açıq demokratiya ideyasını müdafiə edir (Yıldız, 2015).

Postmodernizmin məqsədi müxtəlif üsuldən istifadə edərək mətndə məna boşluqları və sükutlar yaratmaq, bu yolla qeyri-müəyyənliyi və fərqliliyi oxuculara çatdırmaqdır. Bundan əlavə, çəşqinlik yaratmaq, yazılanlar arasında boşluq qoymaq, yaşanması mümkün olmayan şeyləri dəb kimi təqdim etmək, yazıda bütün üslubları məhv etmək də postmodernizmin xüsusiyyətlərindəndir. Buna görə də hər şeydə fərqli olmaq, fərqliliyə üstünlük vermək, bütün qadağaları aradan qaldırmaq, bütün dəyərləri şübhə altına almaq, yeni problemlər çıxarmaq və bunları edərək heç bir həll yolu təklif etməmək postmodernizmin gətirdiyi yeniliklərdəndir (Kemal, 1999).

Əsərin müəllifi Patrik Züskind barəsində oxuduqlarımı bölüşmək istərdim. Çünki onun maraqlı şəxsiyyəti də əsəri qədər diqqətimi cəlb etmişdir. 1949-cu ildə Almaniyada anadan olan, ali təhsilini və hərbi xidmətini başa vurduqdan sonra Parisə köçən Züskind hekayə və romanlar müəllifi, dramaturq və ssenaristdir. Ona uğur gətirən ilk əsəri depressiv bir musiqiçiyə həsr etdiyi birpərdəli “Kontrabas” pyesi olsa da, dünya şöhrətini əllidən çox dilə tərcümə edilmiş “Parfümer” romanı ilə qazanmışdır. Kiçik yaşlarında musiqi təhsili almış Patrik fortepiano da ifa etməyi öyrənmişdir. Sonralar onun bütün əsərlərində musiqinin müşayiəti hiss olunmaqdadır. Atası publisist Emmanuel Züskind ətrafda qonaqpərvərliyi ilə şöhrət qazanmışdır. O, mütəmadi olaraq insanları toplayıb “çay axşamları” təşkil edirdi. Bu mərasimlərdə yeniyetmə Patrik öz fortepiano bacarıqlarını nümayiş etdirməli idi. Bir çox əsərlərində onun bu dövrdə almış olduğu travma özünü açıq şəkildə göstərir (Züskind, 2025).

2006-cı ildə “Parfümer” romanı rejissor Tom Tıkver tərəfindən uğurla ekranlaşdırılmışdır (Zyuskind, 2025). Realizmin mistik formasının geniş inkişafı kinonun ədəbi zövqlərə və ədəbi axtarıslara təsirinin yeni bir hadisəsidir. Bəlkə, kino vasitəsi ilə ədəbi təsir barədə danışmaq daha doğru olar. Bu halda vahid mətn mədəniyyəti ilə kino obrazı mədəniyyətinin qaynayıb qarışması baş verir. Foto və kino texnikasının sürətli tərəqqisi və hər bir insana müyəssər olması bu təsirin daha da artacağından xəbər verir (Əliyev, 2008, s. 52).

Patrik Züskindin əsərlərindəki qəhrəmanları birləşdirən ortaq bir cəhət var: onlar özlərini tapmaqda, həyatda özlərinə aid yer qazanmaqda və digər insanlarla kommunikasiya qurmaqda çətinlik çəkirlər. Artıq illərdir ki, Patrik Züskind öz istəyi ilə cəmiyyətdən təcrid olunaraq ailəsi ilə birlikdə gözlərdən uzaq bir həyat keçirir (gah Almaniya, gah Fransada), heç bir müsahibə vermir, şəklinin çəkilməsindən yayınır və həyatı, yaradıcılığı ilə bağlı heç bir faktı ictimaiyyət ilə bölüşmür: “İnsan üfunətindən yavaş-yavaş uzaqlaşdıqca başa düşürdü ki, on səkkiz il sərasər bu üfunət onun bağrını çatlatmış, nəfəs almağa qoymamışdı. İndiyə qədər düşünmüşdü ki, dünya elə belədir və ondan qaçıb gizlənmək, özünə qapanmaq, rədd olub getmək lazımdır. Ancaq onun xoşlamadığı dünya deyilmiş, insanlarmış. İndi ona elə gəlirdi ki, insanların olmadığı dünya ilə barışmağa dəyər” (Züskind, 2014, s. 115). Onun

qəhrəmanı bütün iyləri unudub özünəxas yeni ətri yarada bilmək üçün illərlə özünü uzaq bir mağarada təcrid edir, amma sonra cəmiyyətə qayıdır və arzuladığı həmin ətri yaradır. Bəlkə, elə Züskind də özünü təkrarlamamaq, yazdıqlarını, yaşadıqlarını unutmaq üçün uzaqlaşmış və bir gün yenə də şedevr ola biləcək orijinal bir roman ilə ədəbiyyata qayıdacaq.

Müsahibə verməkdən mümkün qədər imtina etdiyinə görə Patrik Züskind mənə dünyaca məşhur uşaq povesti "Meri Poppins"-in müəllifi Pamela Treversi (Elen Lindon Qoff) xatırladır. Yaratdığı obraz qədər mistik şəxsiyyəti, seçimləri, qərarları ilə maraq doğuran Pamela Treversin həyatı barədə kadrları izlədikdə nədənsə rəqəmlər çox diqqətimi çəkdi: 1926 (əsas ilk dəfə çap olunub), 1956 (film çəkilişi üçün müqavilə imzalanıb), 1996 (96 yaşında dünyasını dəyişib). Yeri gəlmişkən, deyim ki, hesab edirəm ki, çətinini açaraq qərb küləyi ilə uçub gələn, quşların, heyvanların dilini bilən və onlarla ünsiyyət quran sehrbaz, sevimli, kübar və ağıllı dayə Meri Poppins ilə tanış olmayan fərdin xəyal dünyası pannosunda (nə deməkdir?) çox önəmli bir parça çatmır. Mütləq oxuyun! Çox maraqlıdır ki, uşaq kitablarını böyüyəndə daha yaxşı anlamaq mümkündür. Bütün dünya üzrə həm şifahi, həm yazılı ədəbiyyatda olan nağılları oxumağı və oxutmağı çox sevirəm, bütün həyat sanki nağıllardadır, yəni ki "nağıl" deyib keçməyə, çox-çox sualların cavabı elə onlardır. Oxudum-oxudum, amma nağılçı olmadım, müəllim oldum, xəyalpərəst bir ziyalı oldum. Elə müəllimlik də mənim nağılım deyilmi bəs?! (Trevers, 2016).

Artıq qırx ildir ki, öz aktuallığını qoruyub saxlaya bilən "Parfümer" (1985) romanının baş qəhrəmanı Jan-Batist Qrenuydur. Hesab edilir ki, romanın əsasında baş vermiş bir hadisə – İspaniyada silsilə qətlər törədən cinayətkar Manuel Blanco Romasantın həyat hekayəsi dayanır. Qrenuyun işıqlı dünyaya göz açdığı andan etibarən ta ölümünün necə baş verməsi səhnəsinə qədər heç bir şey adi deyildir. O, fərqlidir, başqa insanlar kimi deyil, hətta bəzən düşünürsən ki, o, ruhsuz, şüursuz, qəlbsiz bir heyvandır, halbuki heyvanlarda bu cəhətlərin əksinin şahidi oluruq. Qrenuy normal bir insan deyil, eynən Raskolnikov kimi mental cəhətdən xəstədir, bir psixopatdır (Dostoyevski, 2004).

Raskolnikov düşünürdü ki, "tarixdə yaşamış olan dahilər öz ideyalarının həyata keçməsi naminə minlərlə, milyonlarla insanların ölümünə fərman vermişlər. Solonlar, Napoleonlar özlərinin ali məqsədləri uğrunda müharibələr etmiş və bu müharibələrdə sayısız-hesabsız qurbanlar verilmişdir. Heç kəsin ağılına belə gəlmir ki, bu qurbanlara görə onları ittiham etsin. Doğrudur, onların ideyaları böyükdür, məqsədləri alidir, lakin onların qurbanları da çoxdur" (Dostoyevski, 2004, s. 5).

Həmin o "dahi"lər sırasına daxil olmaq istəyi ilə Raskolnikov iki nəfəri qətlə yetirir. Dostoyevskinin qəhrəmanı da Qrenuy kimi bunu ehtiyac ucbatından və ya adi qarət məqsədi ilə etmir, bu cinayətin əsasında da ideya və bu ideyanın həlli cəhdi dayanır. Bu kimi düşüncələri, sağlam ağıl ilə idarə olunmayan "cəsarətləri" ilə onlar cəmiyyətdə "yaşaya bilir", bir müddət ərzində hər şeyi ört-basdır edərək ətrafı inandırma bilirlər (Mərzə Fətəli Axundzadənin Şeyx Nəsrullahı, kimyagəri kimi).

“Həmin dövrün şəhərləri sizin, müasir insanların təsəvvür edə bilmədikləri dərəcədə üfunət saçdı (XVIII əsr). Fransa ən böyük şəhər olduğuna görə ən dəhşətli üfunət mənbəyi də elə Parisdə idi. Parisin özündə O-Fer və Ferroni küçələri arasında “Günahsızlar qəbiristanlığı” adı ilə tanınan bir yer var idi ki, buranın üfunəti lap cəhənnəm qoxuyurdu. Bax, elə burada, krallığın ən üfunətli yerində Jan-Batist Qrenuy dünyaya gəldi. İlin ən qızmar günlərinin biri idi o gün. İsti qəbiristanlığın üzərindən qurğuşun kimi asılıb qonşu döngələrdə çürük qarpız və ütölmüş buynuz iyini ətrafa yayırdı” (Züskind, 2014, s. 5–7).

Onun doğulma səhnəsi belə insanı dəhşətə gətirir. Qrenuyun anası sancılar başlayanda balıq piştaxtasının arxasında durub vedrədən çıxardığı balıqları təmizləməklə məşğul idi. İstəyirdi ki, bu ağrı dayansın və mənfur doğuş tezliklə başa çatsın. O artıq beş qarın doğmuşdu, bütün uşaqlar ya ölü, ya da yarımcan doğulurdular. Bu uşaqlar nəfəs alıb verincə dünyadan köçür, ətrafdakı insanlar isə onları kürəklə birlikdə əl arabasına qoyaraq ya qəbiristanlığa tullayır, ya da çaya axıdırdılar. Bu dəfə isə gözlənilməyinin əksi oldu. İçalatla kəsilmiş balıq başlarının arasında uzanmış körpə qışqırmağa başladı. Çağırılan polis uşağı dayəyə verdi, anasını isə həbs etdilər. Qadın uşağı acından öldürmək niyyətində olduğunu etiraf edir və bir neçə il keçdikdən sonra onu Qrev meydanında qətlə yetirirlər.

Üfunətli mühit, tükürpədicə doğuş mənzərəsi, ürəksiz “ana”... Yazıçı bu təsvirlə ilk anlardan bizə doğulmadan ölməsi arzulanan, yaşaması ilə ölümə bəis olan insan cildli əcaib bir varlığın gəlişi barədə ismaric vermirmi?! Belə priyomlar və paralellər ədəbiyyatda çoxdur. Mirzə Cəlilin Xudayar bəyə verdiyi təsvir təsadüfi deyildir: “Üzü də qaradı, çox qaradı. Gözləri lap qaradı, bir tikə ağ yoxdu gözlərində. Belə ki, bəzi vaxt Xudayar bəy papağını basır gözünün önünə: papaq qara, gözlər qara, üz qara. Papağın altından gözlər belə işarır ki, adamın canına vahimə ötürür. Pəs deyəsən ki, çim altından qurbağa baxır.

Bunlar hamısı ölər. Xudayar bəyin bir böyük qüsuru var. Mən çox gözəllər görmüşəm ki, burunları əyridi, amma Xudayar bəyin burnu pis əyridi. Burnunun yuxarı tərəfindən bir sümük dikəlib. Sümük düzdü, amma aşağısının əti xoruz pipiyi kimi düşüb sol yana. Bilmirəm anadan olmadı, ya sonra olubdu. Amma çox pis burundu, vəssalam” (Məmmədquluzadə, 2014, s. 51).

Oxucu anlayır ki, söhbət ancaq pis əməllər törətməyə qadir olan, ruhu, ürəyi, düşüncələri gecə kimi qapqara olan birindən gedə bilər və yanılmaz da. Əsərlərdə çox vaxt belə forma və məzmun baxımından səsleşmələr müşahidə edirik, lakin bəzən əksini görə bildiyimiz obraz və anlayışlarla da tanış oluruq, həyatın özündə olduğu kimi, çünki ədəbiyyat həyatın güzgüsüdür. Bunun ən bariz nümunələrindən biri taleyin Parisin Notr Dam kilsəsinə məhkum etdiyi çirkin, qozbel, lakin zəngin mənəviyyatlı, böyük və gözəl ürəkli, azad ruhlu Kvazimodadır (Hüqo, 2007).

Məzmunun başladığı yerdə forma bitir, forma keçici, məzmun isə qalıcıdır. Kimsə qadına, yaxud kişiə bəslədiyi münasibətə sırf onun görünüşünə, yaxud istifadə etdiyi

dekorativ vasitələrə görə, etdirdiyi estetik əməliyyatlara görə rəng qatacaqsa, elə onun ömründən saçlarındakı bəyaz cığırılar ilə çıxıb getsə yaxşıdır.

Türk aktrisası Ecem Erkek yaratdığı məşhur Naimə obrazının dilindən "dünyaya və insanlığa" bir sual ünvanlayıb: "Niyə baş rollar üçün həmişə gözəllər axtarılır, gözəl olanlar seçilir?!" Həqiqətən, düşünməyə dəyməzmi ki, bu niyə belədir? Biri hündürboylu olar, biri qısa boylu, hər xanım incəbəlli, yaxud boynu uzun Burlaxatun ola bilməz. Görəsən, bunun üçün həyatı təhlükə daşıyan əməliyyatlara girməyə bir ehtiyac varmı? Əgər insan özü ilə barışıq olarsa, özünü olduğu kimi qəbul edərək təqdim etməyi bacarsa, hər şey çox gözəl olar. Daha özünü məşhur gəlinciklərə, podiumda o tərəf bu tərəfə var-gəl edənlərə bənzətməyə də ehtiyac qalmaz.

Ətrafa baxanda dövrün dikte etdiyi müəyyən qəliblərin nə qədər kütləviləşdiyini, çoxluğun getdikcə eyni təndirdən çıxan bazlamaclar kimi bir-birinə bənzədiyinə şahid olursan. Bu dəyişkən şablonlara uymaq absurddur, dəbdə olduğu kimi yox, zamansız ola bilmək daha yaxşı deyilmi? Bəs özünəməxsusluq, sənə bəxş olunanları sevmə bilmək, dəyər verib sahib çıxma bilmək, qoruya bilmək və bu şəkildə seçilə bilmək daha yaxşı olmazmı?!

Jan-Batist Qrenuy da cinayət obyektı olaraq ancaq gözəl və gənc xanımları seçir, əsər boyunca qoxuları əldə etmək üçün 25 qızı planlı və qəddar bir şəkildə qətlə yetirir. İlk dəfə 12 yaş olanda insan izdihamı içərisində burnuna o ana qədər ona tanış olmayan fərqli bir qoxu dəyir: "Ətir lent kimi Sena küçəsi boyu uzanırdı, bu ətir təkrarsız olduğu qədər də zərif və incə idi. O buna oxşayan, bununla müqayisəyə gələ bilən nəşə bir şeyi yadına salmaq istəsə də, heç bir müqayisə karına gəlmədi. Bu ətrin içində təzəlik vardı: ancaq bu təzəlik limetta və ya narıncın təzəliyi deyildi, özündən ətir saçan mirraya və ya qəhvəyi yarpaqlara, yaxud nanəyə, yaxud tozağacının şirəsindən gələn ətirə və ya küknar yarpaqlarına, may ayında səpələnən yağışa, şaxtalı küləyə, bulaq suyuna bənzəmirdi" (Züskind, 2014, s. 51). Onu sanki əsir götürən bu ətrin ardınca gedir və bir həyatə daxil olur. Bir qızın orada oturub mirabel (sarı gavalı) təmizlədiyini görür və başa düşür ki, həmin qoxunun mənbəyi odur. Qızı boğaraq öldürür və canındakı bir damcı ətri belə itirməkdən qorxaraq ciyərlərinə çəkib udur.

Qatilin ən son qurbanı isə eybəcər hala saldığı, "ətrini oğurladıqdan" sonra həbs olunduğu, gözəlliyi ilə göz qamaşdıran Laura oldu. Bu kürən saçlı, yaşıl gözlü qızı görənlər gözlərini ondan çəkə bilmirdilər. O, Qrasın ən dövlətli adamlarından olan İkinci Konsul Antuan Rişinin yeganə övladı idi. Atası qızının həyatı üçün çox qorxurdu, çünki bir neçə öldürülmüş qızı nəzərdən keçirəndə görmüşdü ki, onların hər biri özünəxas nəfis bir gözəlliyə malikdir. Qatilin əla zövqü var idi və sistemli şəkildə hərəkət edirdi: qurbanların seçimi az qala riyazi hesablamadan xəbər verirdi. Düzdür, Rişi qatilin qurbanlarından məhz nə istədiyini bilmirdi, çünki nə qədər absurd səslənsə də, onun məqsədi sanki dağıtmaq deyil, qayğı ilə kolleksiya yığmaqdan ibarət idi. Belə mozaikadan təşkil olunmuş şəkil gözəllik əsəri olardı və onun qızı bu portret üçün tapıla biləcək ən qiymətli inşaat daşı idi.

Ata haqlı olaraq hiss edirdi ki, bütün qətlər piramidası onun qızı Laura olmadan bir heçdir. Rişi xüsusi bir plan hazırlayaraq qızını şəhərdən qaçırdır, onu Qrenobla apardığını elan edir, lakin yoldan Kabri tərəfə dönür. Qrenuy buna qəti şəkildə aldanmır, o, Luranın qoxusunu alaraq onları Napulda “qarşılayır” və gecə vaxtı otağına gələrək çirkin niyyətini həyata keçirir. Beləcə, gənc və bakirə qızları qətlə yetirdikdən sonra bədənlərinə xüsusi pasta çəkməklə aldığı qoxulardan əldə etdiyi 24 ətir şüşəsinin yanına onun üçün ən gözəl, ən vacib esensiyanı da əlavə edir.

Belində propeller olan Karlson ilə dama uçduğumuz kimi, Tom Soyer ilə cəngəllikləri gəzdiyimiz kimi “Parfümer” romanını oxuduqca da onun qəhrəmanı ilə birlikdə bir çox məkanlara səyahət edirik. Məlumatla görə, Patrik Züskind əsəri yazmazdan əvvəl eyni yol xəritəsi ilə bütün bu yerlərdə olmuş, həmçinin ətriyyat istehsalatına daxil olaraq bu sahənin incəliklərini öyrənmişdir. Müəllif Qrenuyu bir çox yerlərdən keçirir, lakin sonda onu doğulduğu yerə qaytarır və qatilin hekayəsi elə başladığı yerdə – “Günahsızlar qəbiristanlığı”nda bitir.

Digər insanlardan fərqli olaraq, lap körpəliyindən (“südə batırılmış peçenyə iyi gəlir, onu iyləyənin burnuna ancaq soyuq hava dəyir”) özünəxas qoxusu olmayan bu adam ömrü boyunca dillərdən düşməyən bir çox möhtəşəm ətirilər hazırlayır. Onun ölüm səhnəsi də dünyaya gəlməsi qədər ağlasığmazdır: “Əlində tıxacını çıxardığı kiçik şüşəsi olan mavi gödəkcəli balaca adam onların (gecə vaxtı tonqal ətrafına toplaşan quldurların) arasında yerin altından çıxmış kimi peyda oldu. Ətir şüşəsinin içindəkini üstünə tökdü və birdən-birə gözəllik saçmağa başladı. Hər kəs ondan bir parça, bir tük, qanad, onun sehrli alovunun bir qığılcımını qoparmaq istəyirdi. Goreşən kimi onun üstünə atılıb paltarlarını, saçlarını, bədəninin dərisini qopardılar, tüklərini yoldular, tikə-tikə etdilər, dırnaq və dişlərini onun bədəninə sancdılar” (Züskind, 2014, s. 269).

Nəticə

Patrik Züskindin “Parfümer” romanı dünya ədəbiyyatının şah əsərlərindən biridir. Bu roman dünyanın bir çox ölkələrinə yayılmış, müxtəlif millətlərdən olan oxucular tərəfindən sevilərək oxunmuşdur. Roman özünü bir çox sahələrdə göstərən, həmçinin ədəbiyyata gətirilən postmodernizm cərəyanının nümunəsi hesab olunur. Əsərdə oxucunun fikirlərini qarışdırən, onu düşündürən, ağla sığmayan, bəzən gerçək həyat reallıqlarını əks etdirən hadisələr, bəzən də onların əksi cərəyan edir.

Romanın müəllifinin əsərin süjet xətti, qəhrəmanları və burada baş verən hadisələr barədə bəhs etməkdə məqsədi oxucunun əsəri daha dərinlən mənimsəməsinə vəsile olmaqdır. Yeri gəldikcə, əsərdəki hadisələr, anlayışlar və obrazlar digər real həyat hadisələri, həmçinin Azərbaycan və dünya ədəbiyyatındakı digər əsərlər və qəhrəmanlarla müqayisə edilir. Bu yanaşma oxuculara göstərir ki, hər hansı bir əsəri yalnız oxumaq kifayət deyil; onu

izah etmək, həyatla əlaqələndirmək, nəticələr çıxarmaq, bir sözlə, emal etmək lazımdır, çünki bədii ədəbiyyatın müəlləsi yalnız bu zaman faydalı ola bilər.

Ədəbiyyat

1. Dostoyevski, F. (2004). *Cinayət və cəza*. "Öndər" nəşriyyat.
2. Əlimirzəyev, X. (2011). *Ədəbiyyatşünaslığın elmi-nəzəri əsasları*. "Elm və təhsil".
3. Əliyev, R. (2008). *Ədəbiyyat nəzəriyyəsi*. "Mütərcim".
4. Hacıyev, A. (2010). *Ədəbiyyatşünaslığın əsasları*
5. Hüqo, V. (2007). *Paris Notr-Dam kilsəsi*. "Şərq-Qərb".
6. Məmmədquluzadə, C. (2004). *Əsərləri*. 4 cildə, I c. "Öndər" nəşriyyat.
7. Treves, P. (2016). Meri Poppins: Skazochnaya povest. "Rosmen".
8. Züskind, P. (2014). *Parfümer (bir qatilin tarixçəsi)*. "Qanun" nəşriyyatı.
9. Demirel, D. (2014). *Modernizmdən postmodernizmə kamu yönetimi*. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 169–178.
10. Ertürk, R. (2004). *Modern ve postmodern düşüncelerde bilim*. *Felsefe Dünyası*, 65–76.
11. Kemal, T. (1999, Ocak). *Tanıtımı yapılamayan postmodernizm*. *Sosyal Bilimler Dergisi*. 1, 319–323.
12. Yıldız, H. (2015). Postmodernizm nedir? *Sosyal Bilimler Dergisi*. Haziran, 13.
13. Zyuskind, P. (2025, fevral 15). Encyclopedia.
<https://tass.ru/encyclopedia/person/zyuskind-patrik>
14. Zyuskind, P. (2025, fevral 15). Litres.ru.
<https://www.litres.ru/author/patrik-zuskind/about/>